

YAŞLILIK PSİKOLOJİSİNE ÖRNEK: ABBAS SAYAR'IN CAN ŞENLİĞİ ROMANI

Doç. Dr. Nurten Sargın
Necmettin Erbakan Üniversitesi
nurtensargin@hotmail.com

Özet

İnsan hayatı çocukluk, ergenlik, gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık olarak gelişim dönemlerine ayrılarak incelenmektedir. İnsan hayatının son dönemi yaşlılık; 5 y olarak bilinen yalnızlık, yoksulluk, yetersizlik, yetkinsizlik, yetersizlik gibi özellikleri ile tanımlanmaktadır. İçerdiği bu özellikler nedeniyle insan hayatının en zor dönemi olarak da yaşlılık düşünülebilir. Ancak bilimsel çalışmalarda üzerinde az çalışılan bir gelişim dönemi olduğu görülmektedir.

Yaşanan gelişim dönemlerinin romanlara konu olduğu görülmektedir. Ülkemizde psikolojik danışma ve rehberlik ve psikoloji alanlarında romanların gelişim dönemleri ile ilgili bilimsel çalışmalarda, konu öğretiminde yer almadığı dikkat çekmektedir. Yapılan bu çalışma ile gelişim dönemlerinden yaşlılığın bir romanda nasıl ele alındığını incelemek, yaşlılığa ilişkin kuramsal bilgilerin roman yoluyla daha iyi anlaşılmasını sağlamak, alanda çalışanlara bir roman örneği sunmak ve biblioterapi yöntemi kullananlara örnek sunmak amaçlanmıştır. Bu amaçla Abbas Sayar tarafından yazılan "Can Şenliği" kitabı ele alınmıştır. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yoluyla gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular yaşlılık özellikleri ile karşılaştırılarak tartışılmış ve öneriler sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Yaşlılık psikolojisi, roman, Abbas Sayar.

AN EXAMPLE ON THE PSYCHOLOGY OF AGING: THE NOVEL "CAN ŞENLİĞİ" BY ABBAS SAYAR

Abstract

Human life is divided into and studied across the developmental stages of childhood, adolescence, young adulthood, adulthood and old age. The final stage of the human life, old age, is described along with its characteristics such as isolation, poverty, disability, incompetency and incapability. Due to these characteristics, the old age can be regarded as the most difficult stage of life. Nevertheless, it is seen that there's really not much scientific studies on this developmental stage.

It is seen that the developmental stages have become a subject covered in novels. It is noteworthy that in our country in the areas of psychological counseling and guidance and psychology, novels are not approached as a teaching material and not used in scientific studies related to the developmental stages. The purpose of the present study is to investigate how old age is handled in a novel, help better understand the theoretical information concerning old age through the use of novels, present an example of a novel for those working in the field and provide a model for those who use the method of bibliotherapy. For this purpose, the book "Can Şenliği" by Abbas Sayar was examined in the study. Document analysis as a qualitative research method was adopted in the study. The obtained findings were discussed by being compared to the characteristics of old age and recommendations were made.

Keywords: Psychology of aging, novel, Abbas Sayar.

GİRİŞ

İnsan hayatında gelişimin son basamağı olarak ele alınan yaşlılık, "umutsuzluğa karşı benlik bütünlüğü" gelişim görevi ile açıklanan, geçmiş yaşamın ele alındığı ve değerlendirildiği bir dönem olarak belirtilmektedir (Cüceloğlu, 1999). Tanım olarak ele alındığında yaşlılık Aristoteles tarafından "hastalık zamansız gelen yaşlılık, yaşlılığı ise doğal bir hastalık" şeklinde tanımlamıştır (Lehr, 1994). WHO (2011) yaşlılığı bireyin çevresel etkenlere uyum geliştirme yeteneğine ilişkin potansiyelinin azalması, Köknel (2015) yaşam eğrisinin son aşamasında başlayan çöküntünün davranışlara yansıdığı çağ, Konak ve Çiğdem (2005) bireyin fiziksel ve bilişsel fonksiyonlarında bir gerileme, sağlığın, gençlik ve güzelliğin, üretkenliğin, cinsel yaşamın, gelir düzeyinin, saygınlığın, rol ve statünün, bağımsızlığın, arkadaşların, eş ve yakın ilişkisinin, sosyal yaşantının ve sosyal desteklerin azalması ve kaybı gibi bu döneme özgü pek çok sorunun yaşandığı kayıplar dönemi, İlbay, Yiğit ve Özişli (2016) biyo-psiko-sosyal bakımdan yitimlerin söz konusu olduğu bir dönem, Bahar, Tutkun ve Sertbaş (2005) tüm alanlarındaki bireyin yetilerindeki gerileme (Goldman, 1984) oldukça sık yakın çevrenin ve önem verilen insanların kaybedildiği, fizyolojik ve psikolojik bir kayıp dönemi olarak tanımlamışlardır. Genel olarak ele alındığında yaşlılık tecrübe, birikim, yaşantı açısından kazanımların; hastalık, güçsüzlük, gelir kaybı, rol kaybı gibi sorunların çok olduğu insan yaşamının son dönemi olarak tanımlanabilir. Yaşlılık toplumun tarihsel süreçte geçirdiği evrimine, ekonomik niteliklerine, kültürel yapısına, psiko-sosyal yapısına, yaşam biçimine, dini değerlerine göre biçim alabilen bir kavram olarak belirtilmektedir (Kaygusuz, 2008; Arpacı, 2005).

Dünya Sağlık Örgütü yaşlılık ile ilgili yaş ayırımı yapmış ve üçe ayırarak ele almıştır:

1. 60-74 yaş arası: Yaşlılık veya genç yaşlılık
2. 75-89 yaş arası: İleri yaşlılık veya 75-85 arası orta yaşlılık, 85 ve üstü ileri yaşlılık
3. 90 ve üstü: İhtiyarlık (Akt. Kılıç, 2013).

Kılıç (2013) yaşlılığı 5 Y ile açıklamaktadır. Bunlar:

1. Yalnızlık- yoksunluk (çocukların evden ayrılması ve eşin kaybı)
2. Yetkinsizlik (sahip olunan otoritenin ve rollerin yitirilmesi)
3. Yetersizlik (yaşlanmaya bağlı, fiziksel açıdan giderek güç kaybına uğraması)
4. Yoksulluk (emeklilikte gelir kaybı, alım gücünün azalması)
5. Yeti'sizlik- Yeti yitimi (zihinsel, sosyal becerilerin azalması veya kaybı)

Her gelişim dönemi içerisinde birtakım fırsatlar olduğu kadar sorunları, riskleri ve krizleri de barındırmaktadır. Bu durum gelişim basamağının son dönemi olan yaşlılık için de geçerli olduğu görülmektedir. Yaşlılık döneminin en önemli fırsatı olarak "bilgelik" belirtilirken (Kılıç, 2013) yapılan araştırmalarda günlük yaşam stresi dışında şunlar belirtilmektedir: Özgüven kaybı, yetersizlik duyguları, yük olmaktan tedirginlik (Akdemir, Çınar ve Görgülü, 2007), ekonomik, ruhsal ve bilişsel sıkıntılar (Güven ve Şener, 2010), yaşlılığa uyum ve bakıma muhtaç hale gelme (Aslan, 2011; Aslan ve Bölükbaş, 2003), çevre ve iletişim problemleri (Özer, 2001); bazı yakınların kaybı (Çevik-Sökmen, 2008), çocukların evden ayrılması (İçli, 2010; Bahar, Tutkun ve Sertbaş, 2005; Kılıç, 2013), kendine yabancılaşma (Kılıç, 2013), emeklilik ve boş zamanların artması ve çocukların evden ayrılması ile uyum sorunları (Onur, 2011), saç ağarması, deri kırıması, kas gücünün zayıflaması gibi bedensel problemler (Arpacı, 2005), bedensel hastalıklar (Krause, 2004), yaşamdan geri çekilme, yaşamdan zevk almama (Görgün Baran ve diğ., 2005), sosyal uyumda değişiklikler (Kurt, 2008), yaklaşan ölümün farkına varma, rol kayıpları ve yalnızlık (Krause, 2004). Yaşlılığın biyo-psiko-sosyal açıdan daha travmatik bir boyuta dönüştüğü görülmektedir (İlbay, Yiğit ve Özişli, 2016).

Türkiye'de gelişim dönemleri ile ilgili çalışmalara bakıldığında çocukluk ve ergenliğin üzerinde en çok çalışılan gelişim dönemleri olduğu görülmektedir (Koç, 2002). Son yıllarda yaşlılık ile ilgili çalışmaların başta geriatri olmak üzere, psikiyatri, psikoloji, sosyal çalışma, hemşirelik ve psikolojik danışmanlık ve rehberlik bilim dallarında da çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Gelişim dönemleri yalnızca bilimin konusu olarak yer almamakta, romanlara da konu olmaktadır.

Yapılan bu çalışma ile insan hayatının son dönemi olan yaşlılığın bir romanda nasıl ele alındığını incelemek, yaşlılığa ilişkin bilgilerin roman yoluyla daha iyi anlaşılmasını sağlamak, alanda çalışanlara yaşlılık ile ilgili makale, tez gibi bilimsel araştırma dışında bir roman ve bibliyoterapide bir örnek sunmak amaçlanmıştır. Çalışma alanda bir roman inceleme örneği olması ve romandan elde edilen verilerin kuramsal çerçevede tartışılması yoluyla ele alınmasında bir ilk olması ve bibliyoterapiye örnek sunması açısından önemlidir.

YÖNTEM

Araştırma doküman analizi yoluyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada kullanılan nicel ve nitel araştırma desenleri birlikte kullanılmıştır. Nicel araştırmada betimsel yöntem kullanılmış, frekans ve yüzdelerle yer verilmiştir. Nitel araştırmada doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır. Doküman incelemesi, bir araştırma problemi hakkında belirli zaman dilimi içerisinde üretilen dokümanlar ya da ilgili konuda birden fazla kaynak tarafından ve değişik aralıklarla üretilmiş dokümanların geniş bir zaman dilimine dayalı analizini olanaklı kılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2003).

Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı olarak Abbas Sayar'ın yazarlığını yaptığı Can Şenliği romanı kullanılmıştır. Can Şenliği romanı Abbas Sayar tarafından 1974 yılında kaleme alınmıştır. Roman kahramanı Hüseyin Ağa 80 yaşında çocukları tarafından evden atılmış, han köşelerinde yaşam sürmeye çalışan bir ihtiyardır. Romanın ilk yarısını roman kahramanının yaşlılığa bağlı soruları, yalnızlığı, parasızlığı, acıları, geçmişe özlemi oluşturmakta, diğer yarısını da sorunlarını çözmek için edindiği "Can Şenliği" adında eşek ile geçirdiği günler ve Fadik Hatun ile yaptığı evliliğinde yaşadığı umutlar, sorunları ve hayatı değerlendirmesi oluşturmaktadır (Sayar, 1974).

Can Şenliği romanında "yalnızlık, yaşlılık, ölüm, yoksulluk, hayata tutunma çabası, hayal kırıklığı, kaderden yakınma, haksızlığa isyan, intikam" temaları işlendiği belirtilmektedir. (<http://www.bulentsakca.com/1391.html>).

Veri Toplama Ve Verilerin Analizi

Veri toplama analizi olarak yaşlılık ile ilgili literatür bilgilerinden yola çıkarak araştırmacı tarafından temalar oluşturulmuştur. Temalar olarak 2 başlık belirlenmiştir. Birisi yaşlılığın fırsatlarına, diğeri yaşlılığın sorunlarına ve krizlerine ilişkindir. Yaşlılığın fırsatlarına ilişkin bilgelik sorunlarına ilişkin yalnızlık, ölüm, geçmişe duyulan özlem, fiziksel özellikler, yoksulluk, uykusuzluk, eşin ölümü, çocuklar ile sorunlar, zaman temalarına yer verilmiştir. Oluşturulan bu temalara göre bir form geliştirilmiş, formda yer alan temalara göre kitap incelenerek, belirlenen kategorilere göre elde edilen veriler sınıflandırılmış ve örnek cümlelerle birlikte verilmiştir.

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde araştırmadan elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bulgular yaşlılığın fırsatlarına ve sorunlarına ilişkin olarak 2 başlık altına ele alınarak verilmiştir.

1.Yaşlılığın fırsatlarına ilişkin bulgular

Aşağıda yaşlılıkta bilgeliğin nasıl belirtildiğine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

1.1. Yaşlılığın fırsatlarından bilgeliğe ilişkin bulgular

Romanda bilgeliğin bir yerde geçtiği belirlenmiştir. Bilgeliğin nasıl ele alındığına ilişkin ifadeye aşağıda yer verilmiştir.

Bakma ileri yaşıma. Biz de gün gördük, hendek atladık. Neyin nereden geldiğini iyi bilirik.(sf.9)

2. Yaşlılıkta sorunlara ilişkin bulgular

Aşağıda yaşlılıkta yalnızlık sorununun nasıl belirtildiğine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

2.1. Yaşlılıkta yalnızlık ile ilgili bulgular

Yapılan bu araştırmada 15 yerde yalnızlık ile ilgili soruna yer verildiği belirlenmiştir. Bunlara ilişkin ifadelere sayfa numarası ile birlikte aşağıdaki yer verilmiştir.

1. Kimi, kimsesi yok. Tümünden YILKILIK... Oğlan oynamış oyuna gitmiş, çoban oynamış koyuna gitmiş. (sf.9)

2. Samranır gibi kendi varlığı ile konuşmaya başladı: "Arkadaş bal ye! Her türlü derde şifa..." "Nerden biliyorsun sen?" "Valla irahmetlik dedem Çapanoğlu'nun yanında uşak imiş. O, yerken görmüş." (sf.26)

3. Sigarasını yeniledi. Derin bir nefes çekti. "Söylesin" dedi. "Akraba hısım oldular da ne oldu? Hangi bir gün kapımı çaldılar. Hangi bir gün arayıp sordular. Hangi bir vakit yaralı parmağıma işediler. Adları akraba. Ele gurban olsunlar..." (sf.50)

4. Onu da alıp köye gideyim. Üstümde çok emeği var. Hayırsız evlatlarımdan daha hayırlı benim için. Hemi de iyisinden CAN ŞENLİĞİ oldu bir iki ay. Merkeb deyip geçme Efenda! Kötü adamdan iyi. Yok günün var pazarı... (sf.102)

5. Ağır bir keder yıkıyordu içini... Tez ayak külhana döndü. Ranzaya çıktı. Mitilin üstüne oturdu. Loşluk, yine onun iç dünyasına itti. Büyük yalnızlığında Tanrı duygusunu da yitirdi. Oturduğu alaca karanlık evrenin tümü idi. (sf.126)

6. Kendimin ne halt olduğunu unutuyorum da, üç diyorum, beş diyorum. Ulan, kerhaneci Hüseyin, seninki aslında yalnızlığını hafifletmek. Sirtına bir temiz çamaşır, önüne bir sıcak çorba. Bir de rahat yatak... (sf.127)

7-Buyur.

-Buyuran kölen... Sana böyücek bir iricam var. Haşavuzdan bana bir golük alsana!

-Yine bir süre sürdü sessizlik...

Bu dağda, taşta hiç gereği yoktu merkebin. (sf.61)

8. Eşeği gösterdi: Bizim ağa ile lafa tutuştuk (sf. 86)

9. Can şenliğim, anam, babam, yavrum! Bu ot bu çayır senin için (sf 67)

10. Hayırsız evlatlarımdan daha hayırlı benim için. He mi de iyisinden CAN ŞENLİĞİ OLDU BİR İKİ AY. Merkep deyip geçme efenda (sf.102)

11. Yalnızlık Cenab-ı Mevlaya yakışmış. Otuz yıldır ben kendimin cenabı oldum. Bir eşeğin bunun dibindeki soluğu can bağısladı bana (sf. 106)

12. Korkuyorum gayrik soluksuz gecelerden. Eşeği mahsus kulak dibime bağlıyorum (sf.109)

13. Büyük yalnızlığında Tanrı duygusunu da yitirdi (sf. 126)

14. Hüseyin, seninki aslında yalnızlığını hafifletmek (sf.127)

15. Ve yalnızlığına uzandı. Ama yarınından umutlu olarak (sf. 137)

Aşağıda yaşlılıkta ölümün nasıl belirtildiğine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

2.2. Ölüm ile ilgili bulgular

Ölüm le ilgili 11 bulguya ulaşılmıştır. Buna ilişkin ifadeler ve sayfa numaraları aşağıda verilmiştir.

1. "Sen yürü Hüseyin başa! Seni ora paklar. Kul köle ol kuru toprağa. Sana üstünde yatacak yer veriyor." Sonra kendine kızdı: "Ben altını istiyorum, altını..." Yüreği iki düşünce ortasında eziliyordu. Toprağın üstü, üstün geldi. "Sen yürü Hüseyin başa" dedi yeniden. "Seni ora paklar. Dip toprak haymalık paklar. Kaderin sana yazdığı bu. Ve de bu yazı bozulmaz..." (sf.17)

2. Şu dünyayı birlikte yeyip içerek tüketeceğiz. Son iyilik rabbimden bana bu.. Belki de ölüm iyiliği (sf. 67).

3. Cenabı Mevlama: "Al" derim, "bu emanetini" almaz. Zahar bizi sınıyor. Sınadığı adama bak! Seksenlik. Yook, yok yine iyiyim. (sf.10)

4. Toprak caz caz yakıyor bedenimi. İflahım kalmadı gayrik. Ulan ölüm! Senden merhametsizini görmedim. Hemi de adaletsizini. Gelip şu canı alsana! (sf.16)

5. Al derim şu emanetini... Almaz. Sanan ki bana dünyaya kazık çaktıracak... Vay babam vay! Âdem çakamadı ki kazığı ben çakayım. (sf.52)

6. "Ölüm"dü bütün dileği (sf 55)

7. Amma 'el içine vasiyet' var. Acınacak hale düşürdük bir kez kendimizi. Ve de buna olmam diyesice bir 'evet' möhürü bastık. Bu işi tenesir paklar... (sf.139)

8. Bir ara uyanır gibi oldu. Dört bir yanın karanlığı ilk kez onu ürküttü. Sonra mezar karanlığı geldi aklına. Orada yatar yatmaz bir pencere açacaklardı Cennetten... (sf.58)

9. Yeniden ölüm takıldı aklına. "Kimin yok, kimsem yok. Velediye kaldırtır cenazemi... Ben öldükten sonra kokum dünyayı tutmasın diye kazmayı küreği hızlı hızlı çalıştırdılar..." (sf.76)

10. "Sen önce şu canımı al benim" (sf 59)

11. Nideyim? Çaresizim!. Gayri bir başka sığınak olmaz benim için ölümden başka (sf. 163)

2.3. Geçmişe özleme ilişkin bulgular

Geçmişe özleme ilişkin 7 bulguya ulaşılmıştır. Bunlara ilişkin açıklamalara ve sayfa numaralarına aşağıda yer verilmiştir.

1. Duygulandı. Eli bir süre ekmeğe gitmedi. Yine bakışı karşılara takılıp kaldı. Dalıp dalıp gitmek istiyordu. Yeniden yaşamak istiyordu geçmişini... Gülüverdi birden. "Yaa maşallah" diye söylendi. "Ne ahım şahım bir geçmiş... Sanan ki saray hayatı. Sanan ki bey, paşa hayatı." (sf.12)

2. Hep gençliği geliyordu aklına (sf.15)

3. Vay gidi günler vay! Vay ırzı kırık dünya vay! O gençliğin gittiğine mi yanarsın? O göz ağrısının, o bet bereketin? Hangi birine? Sonra da şu yılın yılı çektiğim rezilliğe mi? (sf.19)

4. O günler iyi imiş. Nur ala nur imiş. O gatercilik günleri (sf. 32)

5. Dalıp gitti. Çocuklarını anıdı yeniden. Eşini, dostunu, akrabasını, hısmını, yaranını, düşmanını... Hepsi birden arının verdiği oğul gibi, beyninin, duygusunun orta yerine oturmuşlardı. Üç beş bin kanadın hangi biriyle başa çıkacaktı? (sf.74)

6. O dağ gibi bedenini hayalledi... "Çuvalı tek kolumla tutar, eşeğin sırtı ortası oturttururdum. Bindüğüm merkebin göbeği toprağa yapıştı. Merzifon'da, o şaraplı kafa ile beş sekiz viz gelirdi. Siktir et şimdi hepsini... Olan oldu, biten bitti. Sen şimdi başlayacağına bak!" (sf.175)

7. Bir elli beş yıl öncesi, karısı tandırda "bazlama" yaptı. Sıcak sıcak yedi hemen... (sf.182)

Aşağıda yaşlılıkta fiziksel özelliklerin nasıl belirtildiğine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

2.4. Fiziksel özelliklere ilişkin bulgular

Fiziksel özelliklere ilişkin 7 bulguya ulaşılmıştır. Bunlara ilişkin açıklamalara ve sayfa numaralarına aşağıda yer verilmiştir.

1. Sızlayan bedeni ile kuru topraktan doğruluyor, gecenin karanlığında umutsuz bakışlarla söyleniyordu "Bir deri bir kemik kaldım (sf.16)

2. Fersiz, buğulu gözlerini başparmağının ilk mafsalıyla sildi (sf. 21)

3. Şu piç takımı olmasa, gün boyu kıpırdamam yerimden (sf. 59)

4. Buruşuk yüzü gerilmiş, kanlı gözleri pırl pırl olmuştu (sf. 63)

5. Kulağına sağlık, beni görmeyince geldiğimi gelişimi bilmezdi (sf. 69)

6. kendime hayrım yok ki, sana olsun. Sen de başının çaresine bak! Ben gayri kendime yetmiyorum (sf. 94)

7. Kırışık alnı tümüyle kırıştı (sf. 113)

Aşağıda yaşlılıkta çocukları ile ilgili görüşlerinin, şikayetlerinin nasıl belirtildiğine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

2.5. Çocuklardan şikayete ilişkin bulgular

Çocuklardan şikayete ilişkin 5 bulguya ulaşılmıştır. Bunlara ilişkin açıklamalara ve sayfa numaralarına aşağıda yer verilmiştir.

1. Olmam diyeyincele, kara toprağa bulanasıcalar (sf. 24)

2. İt döllerini adam olsalar bari (sf. 24)

3. "Uan Allah bizi iki çocuk saabı etti. Büyürler elleri ekmek tutar, beni muhanete muhtaç etmezler" demişti. Ve de boşa çıkmıştı (sf. 58)

4. Oğul denenlere, evlat denenlere eşşeklik yaptık da böyle oldu (sf. 71)

5. Şu merhameti, şu yakınlığı, şu uysallığı görmedim gavurun piçlerinden (sf. 74)

6. Kendisine verilen önem gururunu okşadı. Eşşek sıpası oğulları geldi aklına.. " Şu halimi görseler düzü döllerini (sf. 134)

Aşağıda yaşlılıkta eşin ölümünün nasıl belirtildiğine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

2.6.Eşin ölümüne ilişkin bulgular

Eşin ölümüne ilişkin 2 bulguya ulaşılmıştır. Bunlara ilişkin açıklamalara ve sayfa numaralarına aşağıda yer verilmiştir.

- 1.Karı öldü gitti (sf.12- sf.22)
2. Ananızın kemikleri mi serinliyor şimdi (sf. 59)

Aşağıda yaşlılıkta zaman sorununun nasıl belirtildiğine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

2.7. Yaşlılıkta zamana ilişkin bulgular

Yaşlılıkta zamana ilişkin 2 bulguya ulaşılmıştır. Bunlara ilişkin açıklamalara ve sayfa numaralarına aşağıda yer verilmiştir.

- 1.Hüseyin ağanın yüreğinde zaman durmuş, duygusal yönden siyah beyaz niteliğini yitirmişti (sf.26)
2. Gün bitmek bilmiyordu ki bir türlü. Kendime mi merkebime mi acıyayım bilemedim (sf. 96)

Aşağıda yaşlılıkta uyku sorununun nasıl belirtildiğine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

2.8. Yaşlılıkta uykuya ilişkin bulgular

Yaşlılıkta uykuya ilişkin 2 bulguya ulaşılmıştır. Bunlara ilişkin açıklamalara ve sayfa numaralarına aşağıda yer verilmiştir.

- 1.Uykusuz gözlerle rüya gördüm (sf.22)
2. Beş on dakikalık dalıştı bu. Yeniden gözlerini açtı (sf. 30)

Aşağıda yaşlılıkta yoksulluk sorununun nasıl belirtildiğine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

2.9. Yaşlılıkta yoksulluğa ilişkin bulgular

Yoksulluğa ilişkin 5 bulguya ulaşılmıştır. Bunlara ilişkin açıklamalara ve sayfa numaralarına aşağıda yer verilmiştir.

- 1."Ayda yüz yirmi gayme alacağım. Yirmisi, otuzu yeter bana. İki ay sürer beççilik. Kalır mı doksandan yüz seksen... Bir kişinin yarısını buldururum bununlan... Gerisi? Gerisi de Allah kefil..." (sf.11)
2. Şunun şurası bir ayı toparlayamadık (sf. 29)
- 3.Param bitmeden Tanrı emanetini alırsa, eyiliklerin hasını etmiş olur (sf. 114)
4. Umut fakirin ekmeği olduğunu bile bile seni yordum(sf. 115)
- 5.Bu mallara tüm para gider. Ben sersefil kalırım ortalarda (sf. 140)

Genel olarak bulgular değerlendirildiğinde yaşlılığın fırsatı olan bilgeliğin 1 kez kullanıldığı ve % 1.72 oranında olduğu bulunmuştur. Sorunlar olarak sırasıyla yalnızlık (f=15; % 25.86), Ölüm (f= 11; % 18.97), geçmişe özlem ve fiziksel özellikler (f= 7; % 12.07), Çocuklardan şikayet (f= 6; % 10.34), yoksulluk (f= 5; %8.62) ve eşin ölümü, yaşlılıkta uyku, yaşlılıkta zaman (f= 2; % 3.45) ele alındığı bulunmuştur.

TARTIŞMA

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen bulguların tartışılmasına yer verilmiş ve elde edilen bulgular literatür bilgileriyle tartışılmıştır. Yaşlılığın ele alınışına ilişkin bulgular yaşlılığın fırsatları ve yaşlılığın sorunları olarak iki başlık altında ele alınmıştır. Yaşlılığın fırsatları olarak bilgelik, sorunları olarak ise yalnızlık, ölüm, geçmişe duyulan özlem, fiziksel özellikler, yoksulluk, uykusuzluk, eşin ölümü ve aile ile ilgili sorunlar ele alınmıştır.

Elde edilen bulgular incelendiğinde, yaşlılıktaki sorunların fırsatlardan daha fazla ele alındığı görülmüştür. Yaşlılığın sorunlarında sırasıyla ölüm, yalnızlık, geçmişe özlem, fiziksel özellikler, evlatlardan şikayet, eşin ölümü, yaşlılıkta zaman, uyku, yoksulluk temaları işlenmiştir.

Yaşlılık Ericson'un Psiko- Sosyal Gelişim kuramında "Benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk" dönemi olarak ele alınmaktadır (Ericson, 1984). Bu dönemde birey geçmiş yaşamındaki gelişim görevlerini

başarıyla tamamlamış ise benlik bütünlüğüne ulaşarak mutlu huzurlu bir şekilde ölümü beklemekte, gelişim görevlerini tamamlayamamış ise yakınmalar, üzüntüler, pişmanlıklar içinde ölümü beklemektedirler. Roman kahramanı Hüseyin ağa benlik bütünlüğüne ulaşamayan bir yaşının ölümü beklemesine yaşlılık psikolojisinde örnek olarak verilebilir.

Yaşlılıkta yalnızlığın 2. Sırada ele alındığı belirlenmiştir. Yaşlılıkta yalnızlık yakınların kaybı (Çevik-Sökmen, 2008), sosyal yaşantının, sosyal desteklerin azalması, eş ve yakın ilişkisinin kaybı (Konak ve Çiğdem, 2005) sorunu ortaya çıkan bir durum olarak ele alınabilir. Yaşlılık bireyin fiziksel ve bilişsel fonksiyonlarında gerileme (Konak ve Çiğdem, 2005) olarak ele alındığından insan yaşamında en çok sosyal desteğe, aileye, eşe, yakınlarına ihtiyaç duyulan bir dönem olarak ortaya çıkmaktadır. Yaşlılar fiziksel- bilişsel yetersizleri nedeniyle yalnız kalmak istemeyebilir ve onları en çok etkileyen bir durum olarak karşılına çıkabilir. Bu dönemde yaşlılar kendilerine yetemeyebilir ve başkalarının desteğine ihtiyaç duyabilirler. Bu destek sağlanmadığında, yaşlılar yalnızlaştığında bilişsel, duygusal ve fiziksel çöküşleri artabilir. Romanda yalnızlığın bu denli yoğun işlenmesi, vurgu yapılması yaşlıların yaşadığı bu soruna dikkatlerin çekilmesini ve duyarlılıkların artırılmasını sağlayabilir. Yaşlıların yalnızlığı ele almasına örnek verilebilir.

Yaşlılıkta geçmişe duyulan özlem artmakta, yakın belleğin giderek bozulması ile geçmiş daha çok hatırlanmakta, geçmişte yapılan işler, başarılar övünç kaynağı olmakta ve kendilerini iyi hissetmelerini sağlayabilmektedir. Anılar yaşlı bireyleri ruhsal olarak ayakta tutmakta ve çevrelerindeki insanlarla iletişim konularını oluşturabilmektedir. Bu nedenle yaşlılıkta geçmiş yaşantılar sık sık dile getirilebilmektedir. Romanda geçmişin ele alınması da bu şekilde ele alınabilir.

Yaşlılıkta fiziksel olarak saç ağarması, deri kırışması, kas gücünün zayıflaması (Arpacı, 2005) belirtilmektedir. Romanda da yaşlılıkta fiziksel özelliklere vurgu yapıldığı ve roman kahramanının bunu nasıl tarif ettiği görülmektedir. Fiziksel özellikler bu dönemde yaşlılığın görünen yüzü olarak değerlendirilebilir. İnsanların fiziksel özellikleri onların kendilik ve benlik algılarını olumlu ya da olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle fiziksel görünüm yalnızca gençlikte değil, yaşlılık da önemli olarak düşünülebilir.

Yaşlılık eş evlat, arkadaş, akraba gibi kayıpların, çocuklardan ayrılmanın en çok olduğu yıllar olarak ele alınabilir. Bu travmatik yaşantılar her yaşa olduğu gibi yaşlılıkta da yıkıcı etkileri olabilir. Romanda yaşlının eşin kaybını ve çocukları ile yaşadığı sorunları nasıl ele aldığı ve anlattığı görülmektedir. Kişinin yaşlılıkta çocukları ile ilgili yaşadığı problemler olumsuz duygular yaşamasına, kızgınlık ve öfke hissetmesine yol açabilir. Romandaki eşin ölümü ve çocukları ile ilgili sorunları ele alış biçimi buna örnek verilebilir.

Yaşlılık da yaşlılıkta zamanın ağır geçtiği ve boş zamanların arttığı bilinmektedir (Onur, 2011). Romanda da buna ilişkin vurgu yapıldığı görülmektedir. Yaşlı bireyler güçsüzlükleri nedeniyle bir iş veya uğraş ile meşgul olamayabilirler. Bütün gününü boş geçiren bireyler açısından zaman geçmeyebilir ve sıkılabilirler. Geçmeyen zaman yaşlılar için sorun olabilir. Romanda yaşlılıkta konusunun ele alınmasına örnek oluşturabilir. Yaşlılıkta uyku süresi azalmakta kısa aralıklarla uyumaktadırlar (Kılı, 2013): romanda uykusuzluğa ilişkin ifadeler yaşlı bireylerin yaşadıkları sorunları anlatmaya örnek olarak verilebilir.

Yaşlılık gelir kaybının en yüksek olduğu ve gelir kaybının yaşandığı (Güven ve Şener, 2010) belirtilmektedir. Bu konu romanda kahramanın yoksulluğu olarak işlendiği görülmektedir. Gerçekte yoksulluk her yaşta ciddi bir problem olarak ele alınabilir, çünkü yoksulluk sonucu insanlar beslenme gibi en temel fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayamayabilir. Ancak insan yaşamının son gelişim dönemi yaşlılıkta yoksulluk onları daha da derinden etkileyen bir konu olarak ortaya çıkabilir. Yaşlılıkta bireyler sağlık sorunları ve güçsüzlükleri nedeniyle çalışamayabilirler, bu da onların sağlık sorunlarını daha da arttırabilir. Bu sorunun işlenişi yaşlılıkta yoksulluk konusuna örnek verilebilir.

SONUÇ

Yapılan bu çalışma ile Abbas Sayar tarafından yazılan "Can Şenliği" kitabı yoluyla yaşlılık psikolojisi yaşlılığın fırsatları ve sorunları ile ele alınmaya çalışılmıştır. Yaşlılıkta fırsat olarak bilgelik, sorunlar olarak ise ölüm, yalnızlık, geçmişe özlem, fiziksel özellikler, evlatlardan şikayet, eşin ölümü, yaşlılıkta zaman, uyku, yoksulluk belirlenmiştir. Romanda ağırlıklı olarak yaşlı bir bireyin sorunları üzerinde durduğu görülmüştür. Bu sonuca bağlı olarak aşağıdaki önerilere yer verilmiştir.

1. Benzer akademik çalışmaların yapılması,
2. Derslerde konu öğretiminde romanlardan yararlanılması önerilmektedir.

Not: Bu çalışma 18-20 Mayıs 2017 tarihlerinde Antalya'da düzenlenen 8'inci Uluslararası Eğitimde Yeni Yönelimler Kongresinde bildiri olarak da değerlendirilmiştir.

KAYNAKÇA

Akdemir, N., Çınar, F. İ. & Görgülü, Ü. (2007). *Yaşlılığın algılanması ve yaşlı ayrımcılığı*. Turkish Journal of Geriatrics, 10(4), 215-22.

Arpacı, F. (2005). *Farklı boyutlarıyla yaşlılık*. Ankara: İşçi Emeklileri Derneği Yayınları.

Arslan, H. N. (2011). *Yaşlıların yaşadıkları ortama göre yaşam kalitesi ve yaşam doyumu düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış tıpta uzmanlık tezi. On Dokuz Mayıs Üniversitesi.

Arslan, H. ve Bölükbaş, N. (2003). *Huzur evinde kalan yaşlıların psikososyal yönlerinin incelenmesi*. Düşünen Adam;16(4), 235-239.

Bahar, A., Tutkun, H. & Sertbaş, G. (2005). *Huzurevinde yaşayan yaşlıların anksiyete ve depresyon düzeylerinin belirlenmesi*. Anadolu Psikiyatri Dergisi, 6, 227-39.

Çevik-Sökmen, D. (2008). *Huzurevinde kalan yaşlıların huzurevindeki yaşamlarına ilişkin algıları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Erikson, E. H. (1984). *İnsanın Sekiz Çağı* (Çev. T.B. Üstün, V. Sar). Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.

Goldman, H.H., (1984). *General Psychiatry*. Lange Medical Publications.

Görgün Baran, A., Kalınkara, V., Aral, N., Akın, G., Baran, G. & Özkan, Y. (2005). Yaşlı ve aile ilişkileri Ankara örneği. Ankara: Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Güven, S. ve Şener, A. (2010). *Factors affecting life satisfaction in old age*. Turkish Journal of Geriatrics, 14(2), 179-186. <http://www.bulentsakca.com/1391.html>, Erişim tarihi: 24.03.2017.

İçli, G. (2010). *Yaşlılar ve yaşlılığın değerlendirilmesi: Denizli ili üzerine niteliksel bir araştırma*. Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 1, 1-13.

İlbay, A. B., Yiğit, Y. & Özışli, Ö. (2016). *Emeklilerin yaşam doyumu ve rehberlik ihtiyacı ilişkisi-Sakarya örneği*. Journal of Behavior at Work Vol.1(1). 36-47.

Kaygusuz, C. (2008). *Yaşlılık kuramları*. (K. Ersanlı ve M. Kalkan, (Ed.), *Psikolojik, sosyal ve bedensel açıdan yaşlılık içinde*). Ankara: Pegem Akademi.

Kılıç, M. (2013). *Gerçek yaşam tadında gelişim dönemleri (3) Yetişkinlik ve Yaşlılık*, Pegem Yayınları Ankara.

Konak, A., Çiğdem, Y. (2005). *Yaşlılık olgusu: Sivas Huzurevi Örneği*, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 29(1): 23-63.

Krause, N. (2004). *Religion, Aging and Health: Exploring New Frontiers in Medical Care*. Southern Medical Journal. 97 (12).

Kurt, G.(2008). *Türkiye’de Yaşlılık Olgusuna Sosyolojik Bir Bakış (Sivas İl Örneği)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Lehr, U. (1994), *Yaşlanmanın Psikolojisi*, (Çev. Neylan Eryar), Bilimsel ve Teknik Yayınları Çeviri Vakfı, İstanbul.

Koç, M. (2002). *Yaşlılık Psikolojisi İle İlgili Yapılan Bilimsel Çalışmaların Tarihi Ve Literatürü Üzerine Bir Araştırma*. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 6289-308.

Onur, B. (2011). *Gelişim psikolojisi yetişkinlik- yaşlılık- ölüm*. Ankara: İmge Kitabevi.

Özer, M. (2001). *Huzurevinde ve aile ortamında yaşayan yaşlıların öz bakım gücü ve yaşam doyumunun incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

World Health Organization. (2011). *Information needs for research, policy and action on ageing and older adults*. Erişim: [[http://www.who.int/healthinfo/survey/agein_g_mds_report_en_harare.pdf](http://www.who.int/healthinfo/survey/ageing_g_mds_report_en_harare.pdf)] (10. 04. 2016).

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2003) Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Ankara, Seçkin Yayıncılık*.